

3. Кононенко П., Кононенко Т. Феномен української мови. Генеза, проблеми, перспективи. Історична місія. — К.: Наша наука і культура, 1999. — 168 с.
4. Митрополит Іларіон Наша літературна мова. Як писати й говорити політературному. Мовні нариси. — Вінніпег: Наша Культура, 1958. — 424 с.
5. Міщук Р.С. Примітки // Свидницький А.П. Роман. Оповідання. Нариси / Упорядкування і примітки Р.С. Міщука. Вступна стаття П.П. Хропка. — К.: Наукова думка, 1985. — 575 с.
6. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Упоряд., автор іст.-біогр. нарису та приміток М.С. Тимошик. — К.: Либідь, 1995. — 296 с.
7. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Підручник. — К.: АртЕк, 2001. — 392 с.
8. Свидницький А.П. Роман. Оповідання. Нариси / Передм. П.П.Хропка. — К.: Наукова думка, 1985. — 570 с.
9. Сиваченко М.Є. Анатолій Свидницький і зародження соціального роману в українській літературі. — К.: Вид-во АН УРСР, 1962. — 416 с.
10. Сокіл Б.М. Дослідження особливостей української літературної мови і лінгвістичні дискусії навколо неї у XIX — поч. XX ст.: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. — Тернопіль, 1999. — 177 с.

In the article the role of A.Svidnitskij in the development of Ukrainian language in the second half of the XIX century is analyzed. It is proved that the writer took part in the linguistic-stylistic discussions, which were carried out in Ukraine during that time and with the help of his works, social activity and scientific works proved that the idea about originality of Ukrainian language, its right for complete functioning and development.

Key words: Ukrainian language, history of language, language problem.

Отримано: 1.09.2009 р.

УДК 811.161.2'374.2:001(477)(092)

Н. Д. Коваленко

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЖИВЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА ЕПІТЕТІВ МОВИ І. ОГІЄНКА)

У статті наведено приклади атрибутивних конструкцій як елементів мовотворчості Івана Огієнка. На матеріалі його праць «Українська культура» і «Наша літературна мова» визначено аналітичну, характеризуючу та урівнювальну роль слів-епітетів до символів етнокультури, а також мовних понять.

Ключові слова: епітет, атрибутивні конструкції, українська літературна мова.

Здебільшого оцінку зображуваного найповніше передають художні означення, тому дослідження мови художніх творів, особливо поетичного мовлення як особливої форми комунікації, є актуальним не тільки для стилістики, опису особливостей засобів спілкування, а й для загальних лінгвістичних проблем, пов'язаних з питаннями становлення національної мови. Книжні стилі, як і художній, так само

послугуються прикметниковими означеннями, які виконують роль конкретизаторів і кваліфікаторів, виразників індивідуальної оцінки.

Велику цінність для тих, хто долучається до вивчення української культури, української мови і науки взагалі становлять праці Івана Огієнка, які стали надбанням світової науки. Основні твердження про походження, розвиток і становлення літературної мови й культури залишаються актуальними й дотепер.

Особливу увагу хочемо звернути на багатство означень, використаних не в поетичних творах, а науково-популярних, публіцистичних працях Івана Огієнка, де, здавалося б, важко виявитися неосяжним можливостям мови.

Матеріалом для укладення фрагменту словничка епітетів послугували праці Івана Огієнка «Українська культура» (1918) і «Наша літературна мова» (1959) — фундаментальні праці, у яких захищається й науково утверджується поступальний розвиток української культури, давність і своєрідність української літературної мови. Словникова стаття складається із заголовного слова — іменника в називному відмінку однини, якщо цей іменник вживається у текстах переважно в множині, то саме ця форма обирається як слово-заголовок. Список іменників (і з конкретним, і з абстрактним значеннями) у поданих матеріалах укладено на підставі наявності означень до них. В Івана Огієнка — це здебільшого лексеми, що є центральними в культурно-концептуальному просторі, виражають етнокультурний потенціал. Після заголовного слова наводиться алфавітний перелік епітетів — прикметникових означень, до яких зараховуємо також означення дієприкметникового походження, що вживаються в значенні прикметників. У дужках подано кількість уживання епітета в аналізованих творах.

Атрибутивні конструкції найбільше відбивають особливості те тільки мови Івана Огієнка. Їх визначальні компоненти, а саме ад'єктиви, що можуть по-різному характеризувати предмети чи явища, тісно пов'язані з глибокими переконаннями автора, емоційними переживаннями, з його ставленням до рідного народу, мови та культури, з поглядами на майбутній розвій нації.

Агітація — комуністична (1), протирелігійна (1).

Буденщина — атеїстична (1), сіра (1).

Віки — довгі (2).

Віра — старобатьківська (2).

Воля — віднята (1), недавня (1).

Гасло — епохове (1), історичне (1).

Джерело — творче (1).

Доля — гірка (1), щаслива (1).

Дорога — довга (1), правдива (1).

Думи — козачі (2), старі (3).

Думання — просте (1), ясне (1).

Дух — біблійний (1), євангельський (1), релігійний (1), творчий (1).

Душа — людська (1).

Єдність — штучна (1).

Життя — вільне (6), власне (1), гірке (1), громадянське (1), демократичне (1), державне (4), довге (1), духове (3), живе (1), злиденне (1), культурне (4), краще (1), кріпацьке (1), мовне (1), московське (1), національне (1), невідповідне (1), нове (1), окреме (1), підневільне (2), рідне (1), самостійне (1), сільське (1), славне (1), старе (1), придушене (1).

Звичай — рідний (1).

Звичка — інтелігентна (1), корисна (1), культурна (1), письменницька (1).

Земля — багата (1), родюча (1).

Ідеологія — комуністична (1), християнська (1).

Історія — повчальна (1), цікава (1).

Книжки — великі (1), друковані (1), поважні (1), потрібні (2), старі (2).

Край — тихий (2), чарівний (1).

Культура — багата (13), більша (1), близька (1), велика (6), висока (1), віковична (1), давня (1), довговікова (1), духовна (1), значна (1), нова (3), оригінальна (3), питоменна (1), рідна (2), самостійна (2), своєрідна (2), стара (2), стародавня (2).

Література — драматична (3), народна (3), наукова (1), нова (2), поважна (1), полемічна (1), рідна (1), світова (3), славна (1), стара (2).

Люди — бажані (1), грамотні (2), вчені (2), кращі (3), неписьменні (1), несвідомі (1), освічені (2), передові (1), письменні (1), прості (2), цікаві (1).

Мислення — персоніфіковане (1), уособне (2), живе (1), одушевлене (1), метафоричне (1).

Мова — багата (7), буденна (2), величніша (1), вироблена (3), високорозвинена (1), вільна (1), гнучка (2), давня (1), державна (3), дзвінка (1), добра (4), докладна (1), жива (26), звичайна (1), звучна (1), зразкова (3), зрозуміла (1), ліпша (1), літературна (36), людова (1), малорозвинена (1), матерня (1), мертва (1), милозвучна (4), мирська (1), міцна (1), молода (1), музична (1), найбагатша (1), найвиразніша (1), найзвучніша (1), наймелодійніша (1), найчистіша (1), народна (19), незріла (1), незаплямована (1), незрозуміла (1), нецерковна (1), нова (2), окрема (6), обов'язкова (1), офіційна (1), плинна (1), поетична (1), правильна (1), проста (1), ритмічна (1), рідна (12), розвинена (3), самостійна (1), свіжа (1), соборна (9), спільна (1), справжня (1), стара (9), судова (1), хороша (1), цікава (2), чарівна (1), чиста (3), чужа (4), штучна (2), ясна (4).

Народ — бідний (1), великий (1), вільний (6), дужий (1), дужчий (1), завойований (1), культурний (2), окривджений (1), простий (4), рідний (1), своєрідний (2), свідомий (1), талановитий (4), тямучий (1).

Наука — глибока (1), довга (1).

Ознака — внутрішня (1), зовнішня (1), найвиразніша (1).

Пам'ятки — стародавні (1).

Письменник — пильний (2).

- Письменність** — стара (1).
Письменство — нове (2), новітнє (1).
Пісня — журлива (2), любовна (1), народна (3), німа (1), приваблива (2), рідна (2), солодка (1), стареча (1), чарівна (1).
Праця — велетенська (1), велика (2), величезна (1), культурна (7).
Процес — бажаний (1), корисний (1), творчий (1).
Путь — важкий (1), хресний (1).
Речення — ясне (1).
Річ — освячена (1).
Робота — важка (1), велика (1), друкарська (1), каторжна (1), культурна (2).
Розвиток — нормальний (1), послідовний (1).
Світогляд — стародавній (1).
Синоніміка — багата (1), рясна (1), розвинена (1), тонка (2).
Словник — багатий (3), добрий (1), рясний (4).
Слово — безсмертне (1), вільне (1), давнє (1), діяльні (1), добре (1), друковане (1), місцеві (1), небуденні (2), недобре (1), нове (2), споконвічні (1), стародавнє (2), творчі (1), тисячелітні (1), чудне (1), чужі (2), чужомовні (1), ялові (1).
Слово — правдиве (2), рідне (3).
Справа — великоплідна (1).
Творчість — мовна (1), потрібна (1), цінна (1).
Традиція — величезна (1), вікова (3), віковічна (2), давня (1), довговікова (2), притаманна (1), українська (1).
Українець — богобійний (1), природний (1), чеснотний (1).
Церква — вільна (2), незалежна (1), стара (1).
Церковне (2).
Час — страшний (1).
Чуття — глибоке (1).
Шлях — довгий (2), тернистий (6).

На особливу увагу заслуговують лінгвістичні терміни й ад'єктиви до них як відображення об'єкта думок вченого, його почуттів і переживань. Такі конструкції є яскравими та переконливими, подекуди неочікуваними для читача.

- Вимова** — буденна (1), жива (3), народня (1), сучасна (1).
Говори — живі (1).
Епігети — барвисті (1), оздобні (1).
Написання — чеснотне (1).
Новотвори — сміливі (1), удалі (1), ясні (1).
Стиль — неясний (1), простацький (1), простий (2), ясний (3).
Правопис — давній (1), добрий (1).
Прислівники — барвисті (1).
Форма — довговікова (1), нова (1), питоменна (1), стародавня (2), традиційна (1).
Фразеологія — багата (4), давня (1), добірна (1), жива (1), метафорична (2), неповторна (1), поетична (2), простацька (1), рясна (2), своєрідна (1), стародавня (1), чиста (6), цікава (1).

Стиль Івана Огієнка, незвичайність епітетів, вживаних до етноси молів, а особливо лінгвістичних понять і термінів, яскрава особистість автора, його глибокі переконання і вболівання за українську мову й культуру безпосередньо впливають на формування самоусвідомлення нації, дбайливого ставлення до своєї історії і усіх її проявах.

Список використаних джерел:

1. Митрополит Іларіон. Наша літературна мова. Як писати й говорити політературному. — Вінніпег: Наша культура, 1958. — 424 с.
2. Проф. Іван Огієнко. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. — К: Довіра, 1992. — 142 с.

In the article the examples of attributive constructions as elements of language manner of Ivan Ohiyenko. On the material of his works «Ukrainian culture» ('Ukrainian culture') and «Nasha literaturna mova» («Our literary language») the analytical, characteristic and expressive role of words-epithets to the symbols of ethnic culture and also to the linguistic conceptions is specified.

Key words: epithet, attributive constructions, Ukrainian literary language.

Отримано: 1.09.2009 р.

УДК 378(477.43)«19»-057.87:323.281(477)

О. Б. Комарніцький

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СТУДЕНТСТВО КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД РЕПРЕСІЙ (20-ті РОКИ ХХ ст.)

Досліджуються передумови та різні форми політичних репресій проти студентів Кам'янець-Подільського інституту народної освіти на основі архівних джерел і матеріалів, введених у науковий обіг вітчизняними дослідниками.

Ключові слова: студенти, інститут, чистки, перереєстрації, перевірка.

Вивчення повноцінної історії української освіти неможливе без з'ясування, зокрема, ролі студентства у житті вищих навчальних закладів, а також громадсько-політичних процесах країни. Тому студентська проблематика заслуговує на найпильнішу увагу дослідників. Цікавими з цього погляду є 20-ті роки ХХ ст., коли утверджувався радянський авторитаризм. Окремі аспекти зазначеної проблеми знайшли часткове відображення у працях Г.Г. Єфіменка [3], І.О. Кліцакова [7], О.А. Кручека [9], В.І. Прилуцького [11], [12], [13], В.В. Ченцова [16], І.В. Щербини [17] та інших дослідників. Метою статті є дослідження передумов та різних форм репресій, їх наслідків для студентства Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (ІНО).

Після встановлення радянської влади студентська молодь переживала важкі часи. Вкрай гостре соціально-економічне становище та відносно високий рівень теоретичної підготовки молоді, яка навчалася,